

Jahon investitsiya siyosati oqimida XXR investitsion siyosati o'rnini va roli

Jasur Baxtiyor o'g'li Bobojonov

jasurbb@yandex.ru

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Annotatsiya: XXR (Xitoy Xalq Respublikasi) investitsiya siyosati jahon iqtisodiyotida muhim o'rin egallaydi. Xitoy, global miqyosda iqtisodiy o'sishga erishgan davlatlardan biri sifatida, o'zining investitsiya strategiyalarini kengaytirib, xalqaro bozorlar bilan hamkorlikni mustahkamlashga qaratilgan. Xitoyning "Bitta yo'l, bir jahon" tashabbusi orqali, mamlakat mintaqalararo savdo va investitsiyalarni rivojlantirishda faol ishtirok etmoqda. Investitsiya siyosati asosida, Xitoy yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, texnologiyalarni rivojlantirish va xalqaro kompaniyalar bilan hamkorlik qilishga intiladi. Buning natijasida, Xitoy nafaqat o'z iqtisodiy potentsialini oshiribgina qolmay, balki boshqa davlatlarga ham investitsiya oqimlarini yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, Xitoyning investitsion siyosati, xalqaro sarmoyadorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, bu esa global iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi. Xitoyning iqtisodiy o'sishi va investitsion strategiyalari jahon iqtisodiyotidagi dinamik o'zgarishlarga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: XXR (Xitoy Xalq Respublikasi), investitsiya siyosati, global iqtisodiyot, infratuzilma loyihalari, texnologiyalarni rivojlantirish, xalqaro hamkorlik, sarmoyadorlar, investitsiya oqimlari, iqtisodiy integratsiya, rivojlanish strategiyalari

The place and role of the PRC investment policy in the flow of global investment policy

Jasur Bakhtiyar o'g'li Bobojonov

jasurbb@yandex.ru

Tashkent State University of Oriental Studies

Abstract: The investment policy of the PRC (People's Republic of China) occupies an important place in the world economy. China, as one of the countries that has achieved economic growth on a global scale, is expanding its investment strategies and aims to strengthen cooperation with international markets. Through China's "One Road, One World" initiative, the country is actively participating in the development of interregional trade and investment. Based on its investment policy, China seeks to

finance large-scale infrastructure projects, develop technologies, and cooperate with international companies. As a result, China not only increases its economic potential, but also plays an important role in directing investment flows to other countries. Also, China's investment policy will create new opportunities for international investors, which will strengthen global economic integration. China's economic growth and investment strategies have a direct impact on dynamic changes in the world economy.

Keywords: PRC (People's Republic of China), investment policy, global economy, infrastructure projects, technology development, international cooperation, investors, investment flows, economic integration, development strategies

Islahot va modernizatsiya strategiyasining bir qismi sifatida investitsiya siyosati asosan iqtisodiy o'sish va ijtimoiy o'zgarishlar sur'atlarini belgilaydi. Bu mamlakatning tashqi va tashqi iqtisodiy siyosatida tobora ko'proq davom ettirilib, qo'shni davlatlar iqtisodiyotiga ta'siri kuchayib bormoqda. Shu munosabat bilan XXR investitsiya modeli siyosatini shakllantirish va rivojlantirish tahlili dolzarb hisoblanadi.

E'tibor bering, hozirgi vaqtda kapital jamg'arishning ikkita modeli mavjud: "G'arbiy" va "Sharqiy". Agar "G'arbiy" model YaIMdagi kapital to'planishining nisbatan past ulushi (o'rtacha 21% dan kam) bilan tavsiflangan bo'lsa, "Sharqiy" modeli, aksincha, YaIMda kapital to'planishining yuqori ulushi bilan tavsiflanadi (taxminan 30%).

Yuqori farovonlikka erishgan iqtisodiy rivojlangan mamlakatlar uchun asosiy kapitalga qo'yilgan investitsiyalar hajmi emas, balki ularning sifati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Chunki har bir qo'shimcha investitsiya birligi uchun daromadning kamayishi iqtisodiy rivojlanishdagi boshqa omillarning (texnologiya, ta'lim, ijtimoiy munosabatlar, siyosiy erkinliklar) rolining oshishiga olib kelishi mumkin.

Xitoy investitsiya modeli "sharqiy" modelning asosiy xususiyatlari bilan tavsiflanadi. Kapitalni ko'p talab qiladigan rivojlanish modelidan foydalanish quyidagilar bilan bog'liq:

- jamg'armalarning yalpi ichki mahsulotdagi nisbatan yuqori ulushi;
- YaIM o'sishining boshqa omillaridan foydalanishning cheklangan imkoniyati (masalan, iste'mol);
- innovatsion o'sishni rag'batlantirishning qiyinligi;
- rivojlanayotgan mamlakatlar investitsiya jarayonining xususiyatlari, shu jumladan iqtisodiyotning ikkilamchi sektoriga investitsiyalar ulushining ortishi, boshqa tarmoqlarning ulushi kamroq, ayrim hollarda xorijiy investitsiyalarning yuqori ulushi;
- rivojlangan mamlakatlarga nisbatan iqtisodiy rivojlanishning nisbatan past bosqichi tufayli investitsiyalar o'sishining ekstensiv xarakteri;
- asosiy kapitalga investitsiyalar bo'yicha past soliq stavkalari.

Shu bilan birga, Xitoy iqtisodiyoti Sharqiy yarim sharning boshqa mamlakatlari bilan solishtirganda, investitsiyalarga yanada kuchli bog'liqligi bilan ajralib turadi, bu Xitoy hukumati mamlakatning makroiqtisodiy rivojlanishida asosiy kapitalga investitsiyalarga ajratayotgan alohida rolining ifodasi va mintaqaviy siyosat. Xitoy investitsiya modelining xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1) konfutsiy an'analari ta'sirida, hatto Osiyo mamlakatlari uchun ham yalpi ichki mahsulotdagi jamg'armalar ulushi juda yuqori;

2) davlat mulkidagi asosiy kapitalga investitsiyalarning yuqori ulushi, bu esa mamlakat iqtisodiyotini maqsadli o'zgartirishga olib keladi;

3) islohotlarning ayrim bosqichlarida xorijiy investitsiyalarning yuqori ulushi (ularning qirg'oq zonasida konsentratsiyasi bilan);

4) uchinchi darajali sektorda investitsiyalarning tez o'sishi.

Davlatning investitsiya jarayoniga sezilarli ta'siri, birinchi navbatda, Xitoy xususiyatlariga ega sotsializm qurilishi doirasida yalpi ichki mahsulotning o'sishini tezlashtirishga qaratilgan mamlakat strategiyasi, shuningdek, markazlashtirilgan boshqaruvni ta'minlaydigan iqtisodiyotning maxsus rejalashtirilgan bozor tizimi bilan bog'liq kapital va mehnat resurslari va rivojlanish yo'nalishlarini belgilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan hududiy dasturlar.

1978 yil Xitoy investitsiya modelining shakllanishida boshlang'ich nuqta bo'ldi, uning evolyutsion rivojlanishida xarakterli farqlarga asoslanib, besh asosiy bosqichni ajratib ko'rsatish mumkin:

- ✓ moliyalashtirish manbalari tarkibida;
- ✓ investitsiya obyektlariga mulkchilik shakllari;
- ✓ investitsiya loyihasini boshqarishning tabiati;
- ✓ iqtisodiyot tarmoqlari o'rtasidagi korrelyatsiya.

Birinchi bosqich (1979 - 1983 yillar) quyidagilar bilan tavsiflanadi: investitsiyalar o'sishining davriyligi, davlat transfertlari ulushining ortishi; asosiy kapital investitsiyalarini moliyalashtirish manbai sifatidagi davlat byudjetining rolini pasaytirish.

1979 yilda Xitoy mamlakatga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy sarmoyalarni jalb qilish va tartibga solishni boshladi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni bosqichma-bosqich jalb qilishning birinchi bosqichi 1980-yil iyul oyida to'rtta maxsus iqtisodiy zona (SEZ), ya'ni Shenchjen, Shantou, Chjuxay (Guandun provinsiyasi) va Syamen (Fujian provinsiyasi) tashkil etilishi bo'lib, bu ikki provinsiyaning iqtisodiy mustaqilligini ta'minladi. Ushbu EIZlar xorijiy investitsiyalarni o'zlashtirish va ulardan foydalanish uchun mo'ljallangan edi. Xitoy Xalq Respublikasining "Xorijiy kapitaldan foydalanadigan qo'shma korxonalar to'g'risida"gi qonuni 1979 yil iyul oyida qabul qilingan.

1984-1991 yillar oralig'ida Xitoy Kommunistik partiyasi Markaziy Qo'mitasi va Davlat Kengashi tashqi iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish bo'yicha imtiyozli chora-tadbirlarni joriy qilib, maxsus siyosat olib bordi. Shunday qilib, 1984 yil may oyida maxsus maxsus zonalar amaliyoti o'nta provinsiyasidagi o'n to'rtta qirg'oq shaharlariga kengaytirildi: Dalian, Qinxuangdao, Tyanjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Shanxay, Ningbo, Venchjou, Fuzhou, Guanchjou, Zhanjiang. va Beihai tashqi dunyoga ochiq edi.

Xitoyda 1986-yilda Xitoy Xalq Respublikasining "100% xorijiy kapitalga ega bo'lgan korxonalar to'g'risida"gi qonuni, 1988-yilda esa "Xitoy va chet el kapitalining shartnomaviy qo'shma korxonalari to'g'risida"gi Xitoy Xalq Respublikasining qonuni qabul qilingan.

O'sish bosqichida iqtisodiy zonalar geografiyasi kengaydi. 1988 yilda Xitoy Xaynanni Xitoyning ikkinchi yirik oroli, eng katta erkin iqtisodiy zonasi va alohida provinsiyaga aylantirdi (ilgari Xaynan Guangdong provinsiyasiga tegishli edi). Sekin-asta o'sish davri Gonkong va Tayvan investitsiyalari, shuningdek, AQSh va Yaponiyadan kapital oqimining ko'payishi bilan bog'liq.

Eng tez o'sish davri - uchinchi bosqich (1992 - 1993 yillar) erkin iqtisodiy zonalarda (EIZ) infratuzilmaning faol qurilishi va Xitoyning iqtisodiy markazi Shanxayning yuksalishi va u erda Pudong yangi tumanining ochilishi bilan tavsiflanadi. Xitoy hukumati Shanxayni xalqaro moliya, iqtisodiyot va savdo markaziga aylantirishga intildi.

Bu tashabbuslarning barchasi o'z samaradorligini isbotladi - 1992 yilda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar keskin 385% ga oshdi. Umumiy qiymati 58,1 milliard dollarni tashkil etdi. Amalga oshirilgan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar 152 foizga oshdi. 1993 yilda kelishilgan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi 110,9 milliard AQSH dollariga baholandi, bu avvalgi o'n to'rt yil davomidagidan ko'p.

Moslashish bosqichida (1994 - 2000) to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TTI) yuqori ulushi bilan jadal o'sish davri Osiyo-Tinch okeani inqirozi tufayli to'xtatildi. EIZlarda ko'chmas mulkni qayta investitsiyalash asosiy kapitalga umumiy investitsiyalar hajmining oshishiga va iqtisodiyotning qizib ketishiga olib keldi. Haddan tashqari iqtisodni qizib ketishi (1993 - 1995) va Osiyo-Tinch okeani moliyaviy inqirozi (1997 - 1998) bilan kurashish bo'yicha chora-tadbirlar iqtisodiy o'sishni sezilarli darajada sekinlashtirdi. Osiyo-Tinch okeani moliyaviy inqirozidan keyin xorijiy moliyalashtirish ulushi keskin kamaydi va tiklanmadi.

2001 yil 11 dekabrda Xitoy 15 yillik muzokaralar marafonidan so'ng Jahon savdo tashkilotining rasmiy a'zosi bo'ldi. Xitoyning investitsion modelini ishlab chiqishda yangi bosqich boshlandi (2001 yildan hozirgi kungacha). Umuman olganda, bu investitsiyalarning barqaror progressiv o'sishi, banklar ulushining qisqarishi va 3 yillik jadal o'sishdan so'ng, 2003 yilda investitsiyalarning o'sishi yiliga 23% darajasida

barqarorlashdi. Bu davrda mahalliy davlat hokimiyati organlariga kreditlar olish tartibining murakkablashishi (banklarning mahalliy ma'muriyatlar nazoratidan chiqarilishi va kreditlardan foydalanishning taqiqlanishi) tufayli moliyalashtirish tuzilmasida jalb qilingan mablag'lar ulushi 14,5 foizgacha qisqardi.

JSTga a'zo bo'lish ham iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimiga ta'sir ko'rsatdi. Telekommunikatsiya, bank va sug'urta kabi eng katta o'sish potentsialiga ega bo'lgan tarmoqlar to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning katta qismini jalb qila boshladi. Odatda, bu tarmoqlarda avvallari nisbatan samarasiz davlat korxonalari ustunlik qilgan. Xorijiy korxonalar, xususan, ishlab chiqarish sanoatidagi faoliyat ko'lamini kengaytirishga ham e'tibor qaratildi.

2011-2015 yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimiga asoslangan. Xitoy dunyoda 1-o'rinni egallaydi va biz faqat materik Xitoy haqida gapiramiz, Gonkong va Makao bundan mustasno.

Tashqi savdoning ko'p karra o'sishiga va iqtisodiyotni texnik va texnologik yangilashga xizmat qiluvchi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning Xitoy modelining yuqori samaradorligining asosiy xususiyati kapitalni import qilishda ushbu jarayonning barqarorligi va bosqichma-bosqichligiga ustuvor e'tibor qaratilishidir. Shuningdek, xorijiy davlatlar bilan samarali tashqi iqtisodiy va tashqi siyosiy aloqalarni o'rnatish ta'sir ko'rsatdi.

Xitoyning investitsiya modelini rivojlantirishda 80-yillarning boshlarida xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni kuchaytirish maqsadida Xitoyning sharqiy sohilida tashkil etilgan EIZlar muhim rol o'ynaydi.

Xitoyning sarmoyaviy modelini rivojlantirishda 80-yillarning boshlarida Xitoyning sharqiy sohilida jalb qilishni kuchaytirish maqsadida yaratilgan EIZlar muhim rol o'ynaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda Xitoyda imtiyozli rejimga ega quyidagi asosiy ma'muriy-xo'jalik sub'ektlari faoliyat yuritmoqda:

✓ 5 ta maxsus iqtisodiy zonalar (SEZ): Shenchjen, Chjuxay, Shantou, Syamen, Xaynan, shuningdek, ularga teng maqomida Pudong Yangi tumani (Shanxay).

✓ 90 ta davlat darajasidagi texnik va iqtisodiy rivojlanish zonalari: Pekin, Shanxay, Guanchjou, Tyanjin, Dalyan, Xarbin, Urumchi, Uxan, Chongqing, Xanchjou, Shenyang, Changchun, Yingkou va boshqa yirik shaharlarda;

✓ 114 ta yangi va yuqori texnologiyali zonalar;

✓ 13 ta erkin bojxona zonalari: Shanxay, Tyanjin, Dalyan, Guanchjou, Ningbo, Chjanjiagang, Xaykou, Syamen, Fuchjou, Qingdao, Shantou, Chjuxay, Shenchjen shaharlarida;

✓ 15 ta davlat darajasidagi transchegaraviy iqtisodiy hamkorlik zonalari: Xeyxe, Suyfenxe (Heilongjiang viloyati), Manjouli, Erlian (Ichki Mo'g'uliston avtonom viloyati), Xunchun (Jilin viloyati), Dandong (Liaoning viloyati), Yining, Bole,

Tacheng shaharlarida (Sintszyan-Uyg'ur avtonom rayoni) , Pingxiang, Dongxing (Guansi Chjuang avtonom rayoni), Ruili, Vanting, Xekou (Yunnan viloyati);

✓ Shanxay erkin savdo zonasi

Shunday qilib, Xitoy investitsiya modeli shakllanishining evolyutsion jihatini ko'rib chiqsak, biz ko'rib chiqilayotgan barcha o'zgarishlarning umumiy tendentsiyasi davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash ulushining pasayishi va investitsiya jarayonini nisbatan markazsizlashtirish degan xulosaga kelishimiz mumkin. 1993 yildan boshlab iqtisodiy islohotlar jarayonida xorijiy investitsiyalarni taqiqlashdan uni jalb qilishga sezilarli o'tish sodir bo'ldi. Xorijdagi investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar vaqt o'tishi bilan o'zgargan bo'lsa-da, Xitoyning sarmoyaviy modelining rivojlanish mexanizmi o'zgarishsiz qoldi.

Xitoyda xorijiy investorlar uchun qulay imtiyozlar tizimi mavjud, jumladan, soliq imtiyozlari, moddiy-texnik ta'minot bo'yicha imtiyozlar, moliyaviy resurslar bilan ta'minlash, yer uchastkalari uchun ijara haqini kamaytirish va boshqalar. Shanxay uchuvchi erkin savdo zonasi tajribasini Xitoyning boshqa hududlariga kengaytirish ham Xitoyning xalqaro sarmoyaviy reytingini yaxshilashga xizmat qildi.

Bugungi kunda Xitoy ketma-ket o'n yil davomida dunyoning eng yirik investorlari qatorida bo'lib, bir vaqtning o'zida YaIM bo'yicha ikkinchi va tashqi savdo hajmi bo'yicha birinchi o'rinni egalladi. Mamlakat yuqori jamg'arma stavkasi va valyuta zahiralari tufayli sezilarli xorijiy sarmoya kiritish imkoniyatiga ega. Mamlakatimiz to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi bo'yicha yetakchi uch davlatdan biri bo'lib, uning jahon iqtisodiyotiga qo'shayotgan hissasi tobora yaqqol ko'rinib, salmoqli bo'lib bormoqda. Ushbu natijaga so'nggi yigirma yil ichida rivojlanishning ta'sirchan sur'ati tufayli erishildi. 2023 yilda Xitoyning jahon iqtisodiyotiga sarmoya oqimi 2002 yil darajasiga nisbatan 57 barobar oshdi va bu davrda o'rtacha yillik o'sish sur'ati 25,2 foizni tashkil etdi. 2002 yildan 2020 yilgacha ushbu ko'rsatkich bo'yicha mamlakatning jahon reytingi 26-o'ringan 1-o'ringa ko'tarildi.

Xorijiy sarmoyani rivojlantirishning jadalligi nafaqat Xitoy iqtisodiyotining kapitalni shakllantirish bo'yicha imkoniyatlarining o'sib borayotgani, balki ko'p jihatdan mamlakat rahbariyatining strategik maqsad va vazifalari bilan ham bog'liqdir.

Muvozanatli iqtisodiyotga erishish va uning o'sish sur'atlarini tezlashtirish uchun Xitoy kompaniyalarini tashqi bozorlarga chiqishga undash va tashqi iqtisodiy faoliyat uchun shart-sharoitlarni liberallashtirish siyosati amalga oshirilmoqda. Bunday siyosatning boshlang'ich nuqtasini "O'ninchi besh yillik reja" (2001-2005 yillarga mo'ljallangan besh yillik rivojlanish rejasi) deb atash mumkin, u eng muhim yo'nalishlardan biri sifatida Xitoy biznesini xalqarolashtirishni o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, investitsiya faolligini jadal kengaytirish Xitoy iqtisodiyotini rivojlantirish va uni global miqyosda kengaytirish bo'yicha puxta o'ylangan ko'p yillik

strategik rejaning bosqichlaridan biridir. Soʻnggi oʻn yillikda kuzatilgan Xitoydan xorijiy investitsiyalar koʻlami oʻtgan tarixiy darajalarga nisbatan nomutanosib ravishda kattaroqdir. Shunday qilib, 1982 yildan 1989 yilgacha Xitoyning yillik toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiya oqimi 500 million AQSh dollaridan kam boʻlgan va 1990 va 1999 yillarda bu miqdor 2 milliard AQSh dollaridan sal koʻproqqa oʻsgan. 2005 yilda, yaʼni birinchi katta oʻsish yilida investitsion oqimlar 12,3 milliard dollargacha oshdi va 2008 yilda global inqiroz boshlanmaguncha oʻsishda davom etdi.

Biroq, 1998 yildan boshlab islohotlarning dastlabki bosqichida Xitoy iqtisodiyoti kapital etishmasligini toʻldirish uchun xorijiy investitsiyalarni jadal jalb qilish boʻyicha qarama-qarshi strategik vazifani hal qildi. Amaldagi chora-tadbirlar va vositalar islohot davrida 1979-1997 yillarga olib keldi. asosan tadbirkorlik investitsiyalari hisobidan shakllantirilgan jalb qilingan xorijiy kapital qariyb 638 milliard AQSH dollarini tashkil etdi. Xitoyning oʻsha paytdagi sanoat siyosatiga muvofiq yuqori texnologiyali sarmoyalarni ragʻbatlantirishga alohida eʼtibor qaratilgan.¹ Xitoyning investitsiya siyosatining ushbu bosqichining (islohotlarning dastlabki yigirma yilligi) oʻziga xos xususiyatlari ham mamlakatdan kapitalni olib chiqishni qattiq nazorat qilish va cheklash edi.

2001 yilda, koʻp yillik tayyorgarlik va tasdiqlashdan soʻng, Xitoy JSTga qoʻshildi. Bu voqea mamlakatning xorijiy sarmoyaviy siyosati yoʻnalishida tub burilish yasadi. Shuni taʼkidlash kerakki, iqtisodiyot Xitoydan xorijiy investitsiyalar yoʻnalishi boʻyicha siyosat vektorini oʻzgartirish uchun oldindan tayyorlangan. Milliy kompaniyalarning mavqei va xalqaro raqobatbardoshligi ularni transmilliy tuzilmalarga aylantirish orqali mustahkamlandi; xususiy korxonalariga tashqaridan kengaytirishga ruxsat berildi; Xitoy biznesiga tashqi iqtisodiy faoliyatda koʻmaklashish boʻyicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Ularning barchasi 2008 yil oxiridagi global iqtisodiy inqiroz davri xorijiy aktivlarning arzonlashishi va xorijiy kompaniyalarning moliyaviy qiyinchiliklari fonida xitoylik investorlarning jahon iqtisodiyotiga investitsiyalarining navbatdagi rekord darajada oʻsishi va koʻpayishiga sabab boʻldi. , bu esa global toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalar oqimining uzoq muddatli turgʻunligiga sabab boʻldi.²

Shunday qilib, 2000-yillarning oxiri Xitoyning toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar (TTI) jadal oʻsishi va uning global miqyosdagi iqtisodiy rolining kuchayishi davrining boshlanishi boʻldi.

Xitoyning toʻgʻridan-toʻgʻri toʻgʻridan-toʻgʻri investitsiyalar boʻyicha rasmiy statistikasi uning jahon iqtisodiyotidagi mavqeining paydo boʻlishini aks ettiradi. Xitoy

¹ Chzhan CH. Economic reforms in China: their features, mechanisms, success factors. Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya: Gumanitarnyye nauki = Bulletin of the Tambov University. Series: Humanities. 2003; 4(32): P. 104-118

² Попова Л. В. Прямые зарубежные инвестиции КНР: основные тенденции и перспективы для мировой экономики // Вестник Санкт-Петербургского университета. Экономика. 2011. № 2. С. 52–63.

hukumati tomonidan qo'yilgan vazifaning amalga oshirilishi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy indikatorning oqim shaklida ham, to'plangan hajmida ham jadal o'sishida namoyon bo'ldi. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash mumkinki, ushbu ijobiy dinamikada turli omillarning ta'siri tufayli o'sish sur'atlarining juda notekisligi kuzatildi.

Natijada, O'n to'rtinchi besh yillik reja davrida (2021-2025) Xitoyning umumiy to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 821,4 milliard AQSh dollarini tashkil etdi, bu avvalgi O'n uchinchi besh yillik rejaga nisbatan 462 foizga o'sdi. Ularning global ulushi ketma-ket besh yil davomida 10% dan oshdi va Xitoyning xorijiy investitsiyalarining global kapital taqsimotidagi roli kengayishda davom etmoqda. Bundan tashqari, 2020 yildan boshlab xorijga yo'naltirilgan investitsiyalar ko'lami milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalar ko'lamidan oshib keta boshladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlanishining o'ziga xos xususiyati global inqirozlar ta'sirida ularning o'sish tendentsiyasining barqarorligidir. Shunday qilib, 2022 yilda og'ir iqtisodiy vaziyat va jahon iqtisodiyotining tiklanish sur'atlarining sekinlashishiga qaramay, Xitoy iqtisodiyoti barqaror o'sishni saqlab qoldi.

Xitoy hukumati "global rivojlanish" strategiyasini amalga oshirishni tezlashtirdi, xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirishni faol ravishda qo'llab-quvvatladi va turli mulkchilik shaklidagi malakali korxonalarini xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun faol rag'batlantirdi, bu esa korxonalarining iqtisodiy globallashtirishga integratsiya ichki motivatsiyasini kuchaytirdi.

Shu nuqtai nazardan, tashqi xorijiy investitsiyalar hajmi o'tgan yilga nisbatan qariyb 20 foizga kamaygan bo'lsa-da, Xitoydan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimi rekord darajada yuqori bo'lib, 87,8 milliard dollarga yetdi va 2012-yilda jahonda uchinchi yirik xorijiy investorga aylandi.³

2020 yilda yangi COVID-19 epidemiyasining jiddiy ta'siri tufayli jahon iqtisodiyoti 33 foizga qisqaradi, bu 2009 yildan beri birinchi salbiy ko'rsatkichdir. O'tgan yilga nisbatan jahon tovarlari savdosi 53 foizga, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar deyarli 40 foizga qisqardi. Shu bilan birga, 2023 yilda Xitoy ijobiy iqtisodiy o'sishga erishgan dunyodagi yagona yirik iqtisodiyot bo'lib qolmoqda⁴

Shaklda. 2.1.1 jadvalda Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining jahon ulushiga nisbatan dinamikasi ko'rsatilgan, bu mamlakatning so'nggi o'n yillikdagi global iqtisodiy ta'sirining holatini aks ettiradi.

Ko'rib chiqilayotgan davr mobaynida Xitoyda xorijiy investitsiyalar sohasidagi faoliyat to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni tarmoq, mamlakat, institutsional va

³ 2012 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment. Ministry of Commerce of the People's Republic of China, National Bureau of Statistics, State Administration of Foreign Exchange

⁴ 2024 Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment. Ministry of Commerce of the People's Republic of China, National Bureau of Statistics, State Administration of Foreign Exchange // <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigninvestment/> (murojat sanasi: 24.07.2024)

tashkiliy taqsimlash nuqtai nazaridan yo'nalishlar qatorini ma'lum darajada diversifikatsiya qildi.

1-jadval

2002-2023 yillarda Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar dinamikasi,
milliard AQSh dollari

Yillar	To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimi		Yig'ilgan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi
	qiymat	Yillik o'sish, %da	
2002	2,70	-	29,90
2003	2,85	5,6	33,2
2004	5,50	93,0	44,8
2005	12,26	122,9	57,2
2006	21,16	72,6	90,63
2007	26,51	25,3	117,91
2008	55,91	110,9	183,97
2009	56,53	1,1	245,75
2010	68,81	8,5	317,21
2011	74,65	17,6	424,78
2012	87,8	22,8	531,94
2013	107,84	14,2	639,78
2014	123,12	18,3	762,9
2015	145,67	34,7	908,57
2016	196,15	-19,3	1104,72
2017	158,29	-9,6	1263,01
2018	143,04	-4,3	1406,05
2019	136,91	12,3	1542,96
2020	153,71	8,5	1696,67
2021	178,82	16,3	1754,21
2022	163,12	10,0	1835,63
2023	180,62	11,8	1968,74

Dunyo mamlakatlari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar bilan keng geografik qamrovga ega bo'lishiga qaramay, Xitoy ularning yarmiga yaqini Osiyo mamlakatlarida to'plangan va bu hajm asosan o'z avtonomiyasini asta-sekin yo'qotayotgan Gonkong iqtisodiyotiga yo'naltirilgan. Bugungi kunda eng yaxshi analog offshor zonasi qolmoqda. Shu bilan birga, 2023 yildagi tuzilma o'tgan yillardagi holatga nisbatan Xitoy investitsiyalarining eng katta hajmini tashkil etuvchi 20 ta davlat kontekstida ko'rib chiqiladi.

Shunday qilib, biz Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarini dunyo mamlakatlariga global taqsimlashda nisbatan barqarorlikni kuzatmoqdamiz. Ushbu taqsimot offshor zonalar bo'lgan yoki ularning rolini bajaradigan Gonkong kabi mamlakatlarda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmining konsentratsiyasining notekisligi bilan tavsiflanadi. Biroq, Gonkongga tushadigan investitsiyalarning aksariyati "doiraviy oqim" bo'lib, materik xitoylik investorlar maxsus soliq imtiyozlari va boshqa imtiyozlardan foydalangan holda, Xitoyga qayta investitsiya qilish maqsadida xorijiy kompaniya orqali mablag'larni yo'naltiradilar. xorijiy kapital sifatida. Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarining Kayman orollari va Britaniya Virjiniya orollari kabi soliq jannatlariga oqimi Xitoy investitsiyalarining haqiqiy yo'nalishlari haqidagi statistik ma'lumotlarni mutlaqo noaniq qiladi. Boshqa narsalar

qatorida, bu Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri investitsiya ko'rsatkichlarini ortiqcha baholashga va xalqaro taqqoslash natijalarini buzishga olib keladi, deb taxmin qilish mumkin.

2-jadval

2012, 2015 va 2022 yillarda Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri investitsiya ulushlarining mamlakat taqsimotini taqqoslash, %⁵

№	2012		2015		2022	
	Davlat	ulushi	Davlat	ulushi	Davlat	ulushi
1	Gonkong	58.4	Gonkong	59.8	Gonkong	55.7
2	AQSh	4.6	Kayman orollari	v	Kayman orollari	17.7
3	Qozog'iston	3.4	Birtaniya Virjin orollari	4.7	Birtaniya Virjin orollari	6.0
4	Buyuk Britaniya	3.2	AQSh	3.7	AQSh	3.1
5	Birtaniya Virjin orollari	2.6	Singapur	2.9	Singapur	2.3
6	Avstraliya	2.5	Avstraliya	2.6	Avstraliya	1.3
7	Venesuela	1.8	Niderlandiya	1.8	Niderlandiya	1.0
8	Singapur	1.7	Buyuk Britaniya	1.5	Indoneziya	0.7
9	Indoneziya	1.5	Rossiya Federatsiyasi	1.3	Buyuk Britaniya	0.7
10	Luksenburg	1.3	Kanada	0.8	Luksenburg	0.6
11	Janubiy Koreya	1.1	Indoneziya	0.7	Germaniya	0.6
12	Mongoliya	1.0	Luksenburg	0.7	Kanada	0.
3	Kayman orollari	0.9	Germaniya	0.5	Rossiya Federatsiyasi	0.5
14	Laos	0.9	Makao	0.5	Shvetsiya	0.4
15	Germaniya	0.9	Fransiya	0.5	Makao	0.4
16	Kanada	0.9	Qozog'iston	0.5	Malayziya	0.4
17	Rossiya Federatsiyasi	0.9	Laos	0.4	Laos	0.4
18	Myanma	0.9	JAR	0.4	BAA	0.4
19	Argentina	0.8	BAA	0.4	Tayland	0.3
20	Eron	0.8	Myanma	0.4	V'etnam	0.3
	Jami	90.1	Jami	Jami	Jami	93.4

Xitoyning Evropa, AQSh va Kanadaga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalari bo'yicha statistik ma'lumotlar haqiqiy oqimlarning aniqroq aks etishi hisoblanadi. Biroq, Gonkong va boshqa soliqdan qoshish joylarida oqimlarni hisobga olmagan ham, jadvaldan ko'rinib turibdiki, Xitoy sarmoyasi asosan Osiyo mamlakatlarida to'plangandir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bai, C. & Wang, Z. "China's Belt and Road Initiative: Implications for Global Investment." Asian Economic Policy Review.
2. Chen, S. "China's Foreign Direct Investment Strategy: Opportunities and Challenges." China Economic Review.

⁵ Xitoyning tashqi to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar statistik byulleteni. Xitoy Xalq Respublikasi Savdo vazirligi, Milliy statistika byurosi, Davlat valyuta boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tamonidan ishlab chiqilgan.

3. Liu, Y. "The Role of China in Global Investment Flows: A New Era." International Journal of Finance & Economics.

4. Нигманов А. У. и др. ERKIN IQTISODIY ZONALARDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISHNING ASOSIY YONALISHLARI //ГЕОГРАФИЯ: ПРИРОДА И ОБЩЕСТВО. - 2020. - Т. 1. - №. 2.

5. Nigmanov A. U. XITOY SANOAT TARMOQLARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH TAHLILI //XXI Asr: Fan va ta'lim masalalari (XXI Век: Вопросы науки и образования). - 2024. - Т. 1. - С. 146-162.

6. Нигманов А. Хитойнинг О‘zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari energetika sanoatidagi manfaatlarini uyg‘unlashtirish imkoniyatlarini //Узбекистан-стратегия 2030 с точки зрения молодых ученых: экономика, политика и право. - 2023. - Т. 1. - №. 1. - С. 126-136.

7. Нигманов А. УЗБЕКСКО-КИТАЙСКОЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО //Sharq ma'shali/Восточный факел. - 2022. - Т. 14. - №. 1. - С. 127-135.